

Wydawca: Dolnośląskie Towarzystwo Oświatowe, przy współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków PWRN oraz Dolnośląską Komisją Cpieki na Zabytkami PTTK we Wrocławiu. Opracowanie — Mirosław Przyłęcki; fotografie — Józef Milka i S. W. Sadowski (str. 2); projekt okładki i opracowanie graficzne Stefan Szmidt.

Wrocław 1970

WDN — Zam. 345/70 — 20 000 — C-12/3794

DTO

Cena zł 7,—

ZAMEK CHOJNIK

ZACZNIK NR 2

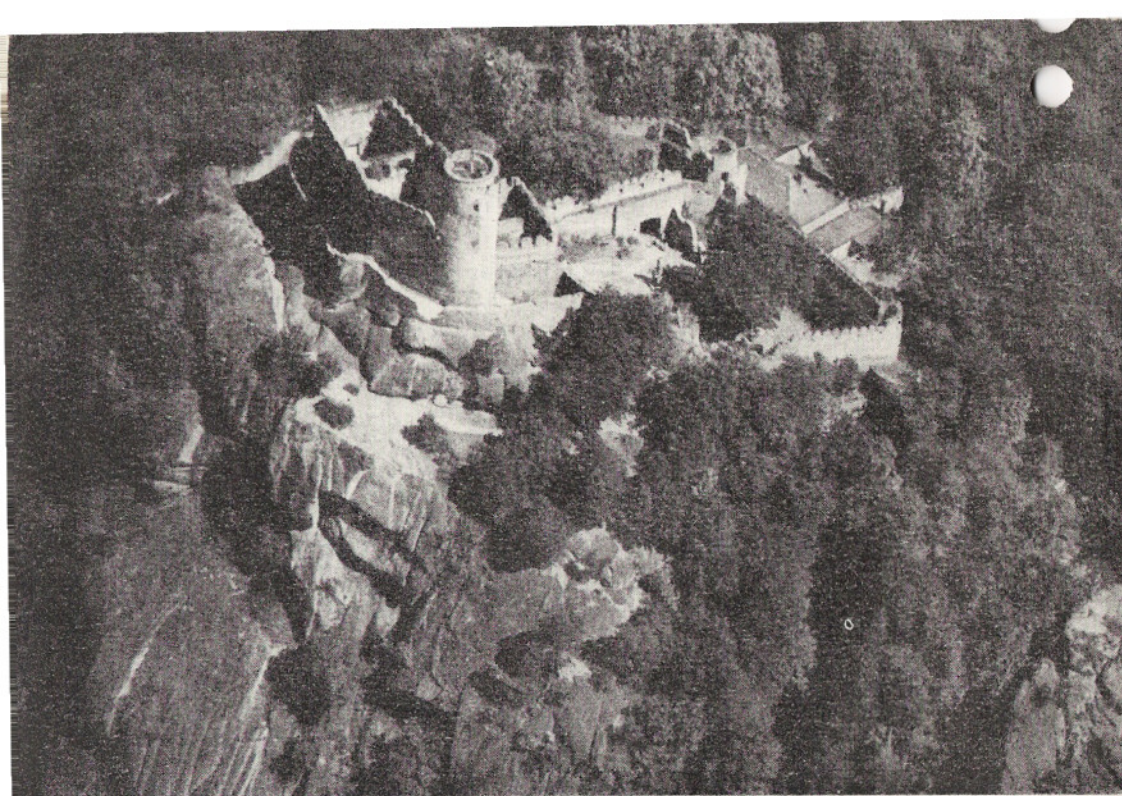

WIDOK OD STRO-
NY SOBIESZOWA

W pobliżu Sobieszowa — na wyniosłym skalistym wzgórzu (wys. 627 m. n.p.m.), porośniętym częściowo mieszanym sosnowo-bukowym lasem, wznosi się jeden z najpiękniejszych i najbardziej znanych zabytków śląskich — zamek Chojnik. Urozmaicona jego bryła — akcentowana wysoką cylindryczną wieżą i murami, których zwieńczenie stanowi typowa dla Śląska attyka — stanowiła i stanowi jeden z najczęściej fotografowanych, rysowanych i malowanych motywów architektonicznych województwa wrocławskiego. Urok budowli z daleka już widocznej podnosi jej usytuowanie nad ogromnym, granitowym urwiskiem, którego nieregularne płaszczyzny stanowią niejako naturalny cokół zespołu zabudowań zamkowych. Drogi do zamku (szlaki: czerwony, żółty, czarny, zielony) prowadzą przez piękny rezerwat przyrodniczy o interesujących grupach skał (zbojeckie Skały z naturalnym tunelem, Piekielny Kamień, Głazowisko itp.) malowniczym drzewostanie i roś-

linności objętej ścisłą ochroną. Zamek Chojnik — a właściwie dziś już tylko jego ruiny otoczone są licznymi legendami i podaniami. Jedno z nich mówi o tym, że w roku 1241 jeden z czambułów tatarskich, który odłączył się po bitwie Legnickiej od głównych sił Batu-chana, został zwycięsko odparty przez załogę istniejącej tu już wtedy jakoby drewnianej warowni. Podanie wymienia dowódcę dzielnej załogi grodowej — rycerza Szafranka. Inna bardziej znana legenda opisuje piękną, ale zarozumiałą księżniczkę Kunegundę, która pretendantom do swej ręki każała konno wjeżdżać na zamek po niedostępnej ścieżynce nad urwiskiem. Liczne trupy ludzi i koni miały jakoby długo zalegać u stóp urwiska. Znalazli się wreszcie jak twierdzi legenda — szczęściarz, który pokonał niedostępną trasę — jednak zrezygnował z księżniczki — być może już wtedy nieco podstarzałej — ale nadal upartej i zarozumiałej. Kunegunda nie mogąc znieść takiego afrontu rzekomo sama

ZAMEK Z LOTU PTAKA

rzuciła się w przepaść. Nie brak także podań o skarbach ukrytych jakoby do dzisiaj w podziemiach zamku przez rycerzy — rozbójników zajmujących niegdyś zamek i grabiących przejeżdżających kupców i mieszczan.

Wiadomości historyczne o zamku są może mniej romantyczne — choć również interesujące i związane z historią tej części Śląska — ziemi pierwszych Piastów — później dziedzictwa książąt świdnickich przejętego przez królestwo czeskie w roku 1392, wydzieranego sobie nawzajem przez władców Austrii i Prus, aż wreszcie ponownie przywróconego Państwu Polskiemu w roku 1945.

Najprawdopodobniej pierwszy gródek wznosił tu przed rokiem 1292 książę Bolko I Surowy. Był to raczej dwór myśliwski, być może przystosowany także do obrony. Z roku 1364 pochodzi wzmianka o zamku murowanym wzniesionym prawdopodobnie przez Bolka II Małego (wnuka króla Władysława Łokietka) po roku 1355. Po-

twierdzenie istnienia zamku mamy także z roku 1393, a informacja ta wiąże się z jakąś dużą przebudową względnie rozbudową zamku. Warownia z II połowy XVI wieku zbudowana była na planie prostokątnym, a centrum jej obrony stanowiła cylindryczna kamienna wieża. Dziedziniec zamkowy otoczony był wysokim murem obronnym, do którego od strony zachodniej przylegał budynek mieszkalny. Po śmierci żony Bolka II ostatniego Piasta Świdnicko-Jaworskiego — księżnej Agnieszki w roku 1392 zamek przechodzi w ręce rycerza z dworu książęcego Schofa — protoplasty możnego później rodu śląskiego Schaffgotschów. Rycerz ten był inicjatorem budowy gotyckiej kaplicy zamkowej umieszczonej w kamiennym wielobocznym wykuszu z trzema oknami z dekoracjami rzeźbiarskimi umieszczonymi nad bramą zamkową. W XV wieku właściciele zamku dobudowują od strony północnej dodatkowe pomieszczenia i mury otaczające mały dziedziniec zewnętrzny.

FRAGMENT ZAMKU ŚREDNIEGO Z PRĘGIERZEM

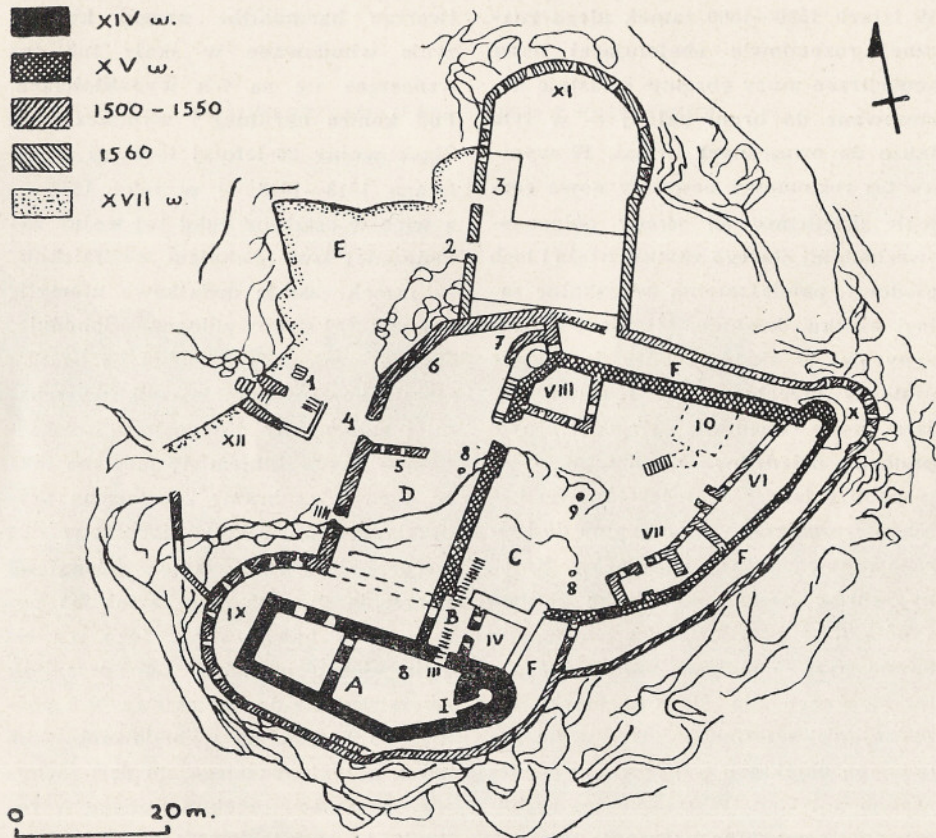

W latach 1500—1560 zamek ulega znacznej rozbudowie obejmującej nowe zewnętrzne mury obronne i basteje dostosowane do broni palnej — w tym także do ówczesnych armat. W wyniku tej rozbudowy powstały nowe rozległe dziedzińce od strony północno-wschodniej starego zamku, wieża i loch głodowy, pomieszczenia mieszkalne załogi zamku, kuchnie, stajnie i magazyny itp. W skale wykuto dodatkowe cysterny przechwytyjące i magazynujące wodę opadową. W centralnym punkcie dziedzińca zewnętrznego — w pobliżu izby sądowej ustawiono kamienny pręgierz — wysoki słup do którego przywiązywano skazańców. Korony murów zwieńczono attyką złożoną z półkoli w profilowanym obramieniu kamiennym — motywu bardzo charakterystycznego dla śląskiej attyki renesansowej wzorowanej zresztą na podobnych obiektach wznoszonych na terenach polskich. W trakcie tej rozbudowy wykorzystano naturalne ukształtowanie terenu i skalne podłoże

tworząc harmonijne naogół kompozycje wbudowane w skały lub też wznoszące się na ich wypukłościach. Pod koniec okrutnej i wyniszczającej Śląsk wojny 30-letniej toczącej się w latach 1618—1648 — w roku 1648 — a więc w ostatnim roku tej wojny zakończonej tzw. „pokojem westfalskim” — zamek zostaje dodatkowo ufortyfikowany. Od strony północno-zachodniej zostaje wzniesiony wieloboczny bastion rozczłonkowany pomniejszymi występami i zakończony dość ostrym trójkątnym w rzucie klinem. Wzniesiono także dodatkową bramę zewnętrzną oraz pozalamywane ściany kurtynowe. 31 sierpnia 1675 roku zamek spłonął od uderzenia pioruna. Nie został już potem nigdy odbudowany. Jego właściciele Schaffgotschowie — przenieśli swoją siedzibę do Sobieszowa — a później do Cieplic po wybudowaniu tam około r. 1687 okazałego, do dziś zachowanego pałacu przebudowanego w roku 1777 i w latach 1784—1789.

Ruiny Chojnika uległy postępującej

- XIV w.
- XV w.
- 1500 - 1550
- 1560
- XVII w.

RZUT POZIOMY ZAMKU (rys. J. Plich)

mu rozpadowi, głównie na skutek opadów atmosferycznych i mrozów. Dopiero w wieku XIX, kiedy zgodnie z panującym wówczas romantyzmem — średniowieczne obiekty stają się modne — a Karkonosze licznie odwiedzane przez ówczesnych turystów, mury zamku zostają częściowo zabezpieczone, a w bastii północnej pochodzącej z XVI wieku organizuje się schronisko turystyczne. Powstaje wówczas przy schronisku mała salka o wystroju pseudogotyckim mająca w fałszywym rozumieniu ówczesnej epoki zobrazować średniowieczne wnętrze zamku — wówczas już nieistniejące. Po II wojnie światowej zamek przejmuje pod opiekę PTTK — wraz ze schroniskiem. W latach 1964—1967 Wojewódzki Konserwator Zabytków przeprowadza tu poprzez Pracownię Konserwacji Zabytków prace zabezpieczające. W przedślonku schroniska organizuje się małą wystawę dydaktyczną obrazującą poszczególne fazy rozwojowe zamku, a w pseudogotyckiej izbie obok eksponowa-

ne są eksponaty przyrodnicze Karkonoskiego Parku Narodowego, utworzonego 16.I.1959 r. Liczba turystów zwiedzających zamek z roku na rok wzrasta. Dziś wejście do zamku prowadzi poprzez czworoboczną w rzucie basztę bramą (1) krytą brogowym daszkiem czterospadowym. Baszta ta uzupełniana w XIX wieku pochodzi z XVII-wiecznej rozbudowy fortyfikacji zamkowych i tkwi w ich linii. Po lewej (północnej) stronie baszty znajduje się taras XVII-wiecznego bastionu ograniczony od strony zachodniej i północnej pozalamywanymi murami kamiennymi a od strony wschodniej skalnym podłożem i XVI-wiecznymi murami obronnymi zewnętrznego dziedzińca zachodniego. Korona tych murów zwieńczona jest półkolistymi segmentami kamiennej attyki. Po prawej stronie — po przekroczeniu bramy widoczna jest potężna renesansowa półkolistą basteja (IX) południowo-zachodnia. Z tarasu bastionu prowadzi wejście do schroniska PTTK (2) wzniesionego w bastii

FRAGMENT ZAMKU WYSOKIEGO

północnej (XI) zbudowanej około 1560 r. i izb muzealnych (po lewej stronie wejścia) (3). Duża część tej bastii zachowała się w formie ruiny z dobrze zachowanymi otworami strzelnic artyleryjskich. Mniej więcej pośrodku tarasu bastionu — w murach XVI-wiecznych znajduje się główna brama wejściowa (4) do zamku, do której wchodzi się poprzez zwodzony most (rekonstrukcja). Za bramą znajduje się mały dziedziniec (D) otoczony murem zewnętrznym, ruinami budynku stajni (5), budynku załogi (wzgl. komendanta załogi) (6) i murem pośrednim, za którym znajduje się główny dziedziniec renesansowego założenia. W północnej części małego dziedzińca (D) znajduje się wieża (7) i loch głodowy, a przy murze pośrednim — cysterna na wodę (8). Wchodząc na główny dziedziniec renesansowy (C) widzimy przede wszystkim eksponowany pręgierz kamienny (9) stojący mniej więcej po środku dziedzińca — na podwyższeniu jego terenu. Po lewej stronie widzimy

resztki izby sądowej (VIII) a dalej ruiny budynku mieszkalnego dla załogi zamku (VI) i resztki kuchni zamkowej (VII). Obok znajduje się piwnica (10). Ten reprezentacyjny główny dziedziniec zamkowy (C) otoczony jest wysokim murem z częściowo zachowanym zwieńczeniem attykowym z XVI wieku. Za murami tymi — od strony północnej, zachodniej i południowej znajduje się międzymurze (tak zwany czamsami „zwinger”) — F — ograniczone zewnętrznym, także renesansowym murem obronnym. W jego północno-wschodnim narożniku znajduje się półcylindryczna bastia z licznymi strzelnicami (X). Z dziedzińca głównego wchodzi się kamiennymi schodami na podwórzec z wieku XV (B) z arsenałem (IV) przylegającym bezpośrednio do najstarszej zachowanej części zamku. Nad bramą w XIV-wiecznych murach tej części zamku znajdują się resztki wykusza kaplicy zamkowej (III). Po przekroczeniu bramy wchodzimy na gotycki dziedziniec zamku

FRAGMENT DZIEDZIŃCA ZAMKU ŚREDNIEGO

średniowiecznego (A) otoczony wysokimi murami obronnymi. Po prawej stronie widzimy ruiny murów zamkowego budynku mieszkalnego (II), a po lewej wysoką cylindryczną wieżę zamkową (I) — czołową dominantę całego zespołu tak w sensie funkcjonalnym (wieża ostatniej obrony) jak i widokowym. Na dziedzińcu zamku średniowiecznego znajduje się również otwór wykutej w skale cysterny (8). Zwieńczenie murów dziedzińca (tylko częściowo zachowanych w pełnej swojej pierwotnej wysokości (stanowi dziś odsłonięty pomost (ganek) bojowy osłonięty od zewnątrz murem ze strzelnicami zwieńczonym renesansową szesnastowieczną attyką. W wieku XIV-tym i XV-tym mur ten być może wykrojony był w typowe blanki, lub też wraz z gankiem bojowym kryty był dwu lub jednospadowym daszkiem o konstrukcji drewnianej. Opisany powyżej zamek średniowieczny również otacza

i międzymurze (F) i dodatkowy mur obronny, a część zachodnia zamku objęta jest murami bastii południowo-zachodniej — wymienionej już przy opisie wejścia do zamku (IX).

Międzymurze południowe rozmieszczone jest na różnych poziomach połączonych schodami. Poprzez liczne strzelnice muru zewnętrznego widoczne jest urwisko skalne i rozległa panorama pięknej okolicy zamku. Najpiękniejszy i najrozleglejszy widok rozciąga się jednak ze szczytu wieży zamkowej, na który prowadzą kręte kamienne schody. Widoczny jest nie tylko cały zróżnicowany zespół zamkowy, urwisko skalne i masyw leśny, ale także cała niemal panorama Karkonoszy, oraz osad i miast położonych u ich podnóża, aż po Góry Izerskie na zachodzie i Rudawy Janowickie na wschodzie. Przy dobrej widoczności pięknie wygląda Jelenia Góra i rozległe obszary równinnej części powiatu jeleniogórskiego.

BUDYNEK BRAMY
WJAZDOWEJ

